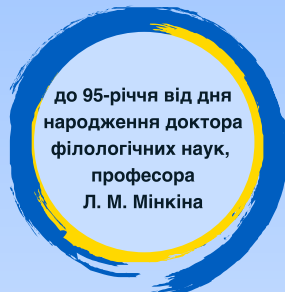

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. СКОВОРОДИ

Факультет іноземної філології

Кафедра загального мовознавства і романо-германської філології

Мислення – мова – мовлення

Від Г. Гійома до Л. М. Мінкіна:
століття авангардистських ідей

Матеріали

міжнародної конференції
з актуальних проблем
лінгвістики та дидактики

11–12 ЖОВТНЯ 2024

<i>Наріжна Лідія, Бурковська Оксана</i> Socio-Emotional Support of University Students through Visualization in English Foreign Language Classes.	221
<i>Нікіфорова Світлана</i> The role of intercultural communication in the process of students acquiring translation competence.	223
<i>Ситнікова Валентина</i> Integrating communication into Grammar teaching.	228
<i>Тучина Наталія, Жарковська Інна</i> Формування перекладацької компетенції як складової фахової компетентності здобувачів філологічної освіти.	232
<i>Чехратова Олена</i> Можливості використання моделей штучного інтелекту для адаптації навчальних матеріалів.	237
<i>Чистяк Дмитро</i> Викладання художнього перекладу у вищій школі: проблеми та перспективи.	241
<i>Шевченко Альона</i> Specialist's foreign language communicative competence.	245
<i>Шухова Оксана</i> Прийоми подолання навчальних труднощів при оволодінні порівняльними конструкціями з прикметником в студентів мовних спеціальностей.	248
<i>Інформація про авторів</i>	254

ФОРМУВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Наталія ТУЧИНА, Інна ЖАРКОВСЬКА

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна

Класичні, педагогічні та лінгвістичні університети вже достатньо давно започаткували підготовку філологів-перекладачів, забезпечуючи випускникам додаткові можливості працевлаштування на сучасному ринку праці. Далеко не кожний білінгв може ефективно виконувати перекладацьку діяльність, а наявність можливостей використовувати різні платформи для машинного перекладу та залучення штучного інтелекту, на жаль, поки не гарантує високу якість перекладу, його еквівалентність і адекватність. Фахова компетентність перекладача потребує власного вектору розвитку під час підготовки майбутнього філолога, але процес її формування наразі ускладнюється відсутністю єдиних поглядів на її сутність, компоненти та індикатори сформованості. Незважаючи на появу програмних документів, як от Стандарт вищої освіти за спеціальністю 035 Філологія, Європейська рамка магістра-перекладача тощо, розбіжність точок зору поки що не подолано, що й засвідчують відповідні освітні програми різних закладів вищої освіти.

Мета публікації – визначитися з поняттями перекладацька компетенція (translation competence) і перекладацька компетентність (translator's competence), шляхами їх формування і досвідом, накопиченим у ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Якщо звернутися до класичної теорії перекладу (О. Д. Швейцер, В. Н. Комісаров та ін.), то з'ясуємо, що білінгвальна комунікативна компетенція розглядалася необхідною передумовою для успішної перекладацької діяльності, крім цього підкреслювалася роль лінгвокультурологічної компетенції (здатності розуміти вихідний текст й інтерпретувати його для носія іншої мови і культури) і володіння стратегіями й нормами перекладу.

Сучасні дослідники майже одноставно визнають багатокomпонентну природу поняття перекладацька компетенція, але не погоджуються щодо набору його складових, який коливається від 3 до 14 компонентів. Більшість дослідників притримуються моделі, запропонованою групою РАСТЕ на початку цього століття, і включають 6 взаємопов'язаних компетенцій: комунікативну компетенцію щодо обох мов, екстралінгвістичну компетенцію, трансферну компетенцію (вміння і здатність інтерпретувати культурні конотації з позицій посередника між мовами і культурами), інструментальну компетенцію, психофізіологічну та стратегічну компетенції (Hurtado et al, 2005).

Група дослідників під керівництвом А. В. Гудманяна уточнює склад перекладацької компетенції для авіаційної галузі та виокремлює 8 компетенцій: фахову, інтелектуальну, мовну, мовленнєву, семантичну, текстотвірну, інтерпретаційну та міжкультурну (Гудманян, 2012). На наш погляд, таке деталізування не зовсім правомірне, оскільки до певних категорій можна включити й інші. Наприклад, семантична та текстотвірна компетенції входять до складу мовленнєвої, інтерпретаційна – до міжкультурної тощо.

Л. М. Черноватий пропонує розрізняти фахову компетентність перекладача (translator's competence) і перекладацьку компетенцію (translation competence) як один із її компонентів. До складу фахової компетентності перекладача він пропонує включити такі компетенції (базуючись на моделі РАСТЕ): білінгвальну (мовну й мовленнєву), екстралінгвістичну (фонові й предметні знання за межами лінгвістичних і перекладознавчих дисциплін), перекладацьку (включаючи й інструментальну й інформаційно-пошукову), особистісну (психофізіологічну, етичну, фахово-соціальну) і стратегічну (надкомпетенція, що координує інші) (Черноватий, 2014).

І. О. Сімкова виокремлює три складові у компетентності перекладача: іншомовну комунікативну, фахову і загальну, які поділяються на більш дрібні. Так, у складі комунікативної, згідно з Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти й сучасними методичними поглядами, виділено мовну, мовленнєву, соціокультурну, соціолінгвістичну, дискурсивну, стратегічну

компетенції, а у складі загальної виділено інструментальну, міжособистісну й системну. До складу фахової компетенції дослідниця включає філологічну, перекладацьку й індивідуально-психологічну. Науковиця підкреслює, що усі три основні види компетенцій мають розвиватися одночасно у процесі підготовки перекладача в ЗВО, щоб забезпечити випускникові сформованість цілісної компетентності як його особистої характеристики (Сімкова, 2013).

Ми погоджуємось в цілому з останніми двома авторами і визнаємо філологічну підготовку як один із, безумовно, значущих компонентів, але такий, що призводить до формування компетентності перекладача тільки у сукупності з іншими. Освітні програми й навчальні плани, робочі програми, методичні посібники та рекомендації, що зазнали значних змін за ті роки, коли ми проводимо навчання майбутніх перекладачів, засвідчують пошуки найбільш ефективного поєднання всіх складових, про які йшлося. Це відбувається методами вивчення досвіду інших закладів, матеріалів професійних перекладацьких об'єднань, рефлексії власного досвіду з подальшим його аналізом і обговоренням на засіданнях кафедр, Ради факультету, методичних семінарах, методами анкетування здобувачів, стейкхолдерів і т. ін.

Наприклад, курс «Вступ до перекладознавства» було перенесено на 2 семестр першого курсу, щоб вправління у практиці перекладу можна було розпочати вже на другому курсі. Курс «Редагування тексту перекладу» в програмі магістрів було скорочено задля уникнення зайвого дублювання порівняно з програмою бакалаврів. Курс галузевого перекладу постійно оновлюється за рахунок галузей, де перекладачі найбільш затребувані зараз в Україні і в регіоні.

Використання навчальних матеріалів (статей, документів, подкастів, відеокліпів, фільмів) базується на дотриманні критеріїв автентичності, актуальності й новизни інформації для здобувачів, забезпеченні варіативності типів і жанрів вихідних текстів. Види роботи з такими матеріалами можуть бути достатньо різноманітними від абзацно-фразового двостороннього перекладу, вживання різних перекладацьких трансформацій та їх обґрунтування задля

досягнення адекватності перекладу, виявлення граматичних, лексичних і стилістичних труднощів і запропонування шляхів їх подолання до реферативного, анотаційного або повного письмового чи усного перекладу.

Ми погоджуємось з дослідниками (Albir, 2015), які підкреслюють важливість коментованого перекладу, що дає змогу не тільки оцінити текст перекладу як кінцевий результат, але й надає уявлення про протікання процесу перекладання, про те, з якими труднощами зіштовхнувся перекладач, які ресурси використав. Така інформація корисна як для викладача, так і для самого здобувача, бо допомагає йому усвідомити хід процесу, покращити саморефлексію та самоаналіз, моніторити розвиток власного арсеналу перекладацьких стратегій.

Важливим нам уявляється застосування режимів роботи в парах та малих групах під час залучення здобувачів до взаємооцінювання перекладів, проведення дидактичних і ділових ігор, які моделюють реальні перекладацькі ситуації: перемовини, конференції, бесіди з клієнтами з метою уточнення, який саме переклад потрібно виконати, послідовний усний переклад під час бесіди представників різних мов і культур, письмовий переклад за відведений час тощо.

Використовуючи розподіл здобувачів по окремих залах, викладач забезпечує синхронне віртуальне спілкування в малих групах, які перекладають невеликий текст, обговорюючи пропозиції різних учасників, відсіюючи неадекватні варіанти, уточнюючи термінологію, обираючи найбільш адекватні перекладацькі трансформації. Надалі можливо порівняти результати роботи кожної групи, дійти до спільного висновку щодо найбільш вдалого способу перекладу, обмінятися досвідом пошуку інформації. Здобувачі розвивають аналітичні здібності, критичне мислення, залучаються до позитивної міжособистісної взаємодії та саморефлексії, вчаться розв'язувати перекладацькі завдання за умов дефіциту часу.

Велику користь ми вбачаємо у застосуванні на заняттях з практики перекладу матеріалів, що їх розміщено на сайті Асоціації перекладачів України і де визначено професійні стандарти, показники якості різних видів перекладу,

кваліфікаційні вимоги до викладачів, наголошується на необхідності дотримуватись міжнародних та національних стандартів у галузі перекладів, що діють на території України. Здобувачі мають змогу ознайомитись із аргументацією оплати за різні види перекладацьких послуг тощо. Все це потім допомагає здобувачам краще усвідомлювати характер роботи сучасного перекладача, його роль у суспільстві, можливі кар'єрні перспективи. Це також допомагає у майбутньому гідно представляти себе на ринку праці, складаючи резюме або проходячи інтерв'ю під час прийому на роботу.

Процес формування перекладацької компетенції неможливий без організації ефективної виробничої практики, де здобувачі мають змогу перевірити свої здатності, знання і вміння, працюючи з реальними документами, виконуючи конкретні завдання й удосконалюючи перекладацьку культуру та етику. Ми вдячні нашим постійним партнерам, зокрема об'єднанню «Терра» за надану базу для ефективної роботи, коли здобувачі долучаються до міжнародної співпраці.

Підсумовуючи, наголосимо ще раз на багатокomпонентній структурі як фахової компетентності перекладача, так і суто перекладацької компетенції. Вдосконалення методів і технологій її розвитку є провідним завданням у підготовці перекладачів.

Література

- Гудманян, А., Шурма, С., Головня, А., та ін. (2012). Формування усної компетенції перекладача авіаційної галузі [Електронний ресурс]. Репозитарій Національного авіаційного університету. URL: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/10838> (дата звернення: 20.04.2024).
- Сімкова, І. О. (2013). Особливості формування фахової компетентності в майбутніх перекладачів. *Наука і освіта*, (3), 165–158.

- Черноватий, Л. М. (2014). Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*, (2 (74)), 84–86.
- Hurtado, A. A. (2015). The acquisition of translation competence. Competences, tasks, and assessment in translator training. *Meta*, 60(2), 256–280.
- Hurtado, A., Beeby, A., Fernández, M., et al. (2005). Investigating translation competence: Conceptual and methodological issues. *Meta*, 50(2), 609–619.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Олена ЧЕХРАТОВА

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна

У сучасному світі технології розвиваються з неймовірною швидкістю, і штучний інтелект (ШІ) відіграє в цьому ключову роль. Освіта у цифрову епоху пропонує майже необмежений доступ до інформації, ресурсів та інструментів для учнів і вчителів, і підкреслює необхідність навчання для забезпечення майбутніх поколінь фундаментальними навичками та здібностями (Zhai, 2021). Використання ШІ в освітньому процесі дозволяє підвищити ефективність навчання, зробити процес вивчення мови більш інтерактивним та пришвидшити створення і адаптацію навчальних матеріалів педагогами.

ШІ чудово справляється зі створенням та генерацією завдань, але для його включення в освітню діяльність у межах конкретних предметних областей потрібен досвід і практика (Zhai, 2022). Це додає цілу низку викликів для освітян у створенні широкого спектру інструментів та завдань, хоча і гарантує застосування різних методів і технологій (Rudolph et al., 2023). Тому вчителів і викладачів все частіше залучають до обговорення питання використання ШІ в освітньому процесі у дискусійних групах, на семінарах, вебінарах і онлайн-